

РЕЦЕНЗІЇ

УДК 94(477)

А.К. Лисий

**СЕРГІЙ ГАЛЬЧАК. РОЗВИТОК КРАЄЗНАВСТВА У СХІДНОМУ ПОДІЛЛІ:
XIX – ПОЧАТОК XXI СТОЛІТТЯ. – ВІННИЦЯ: «МЕРКЬЮРІ-ПОДІЛЛЯ», 2013. – 876 с.**

У статті прорецензовано 2-ге, доповнене видання монографічного дослідження, в якому аналізується розвиток краєзнавства у Східному Поділлі і йдеться про літописців рідного краю.

Ключові слова: Поділля, краєзнавство, історична пам'ять, дослідження.

Podolica поповнилась ще одним монографічним дослідженням заслуженого працівника культури України, члена правління Національної спілки краєзнавців України, доктора історичних наук, доцента, завідувача кафедри журналістики ВДПУ імені М. Коцюбинського Сергія Гальчака. Присвячена вона краєзнавству.

Зародившись у середині XIX ст., краєзнавчий рух на теренах Вінниччини не припиняв свого розвитку, з роками увібрав у себе всю мозаїку героїчного й стражденного минулого краю, ратних і трудових діянь його мешканців, їхній невичерпний духовний і культурний світ.

Розвиваючись, він здолав на своєму шляху чимало перешкод, не раз відроджувався із небуття, щоразу постаючи у нових якостях, додаючи різноманіття форм. Так, у 20-х рр. минулого століття на зміну аматорській діяльності окремих збирачів фольклору і дослідників старовини приходять організаційно оформлені осередки краєзнавчої роботи – Кабінет виучування Поділля при Вінницькій філії всенародної бібліотеки ВУАН, Вінницьке округове краєзнавче товариство, Тульчинське краєзнавче товариство, районні бюро краєзнавства у Дашеві, Липовці, Іллінцях, Межиріві, Жмеринці, Літині, Тиврові, Калинівці, Вороновиці, Красному, інших населених пунктах. Вони активно включилися у різнопланове дослідження краю, розгорнули пошук документальних свідчень, боролися за збереження багатой історико-культурної спадщини Східного Поділля.

На жаль, подільське краєзнавство одним із перших в Україні зазнало непоправних втрат під час політичних репресій кінця 20-х – 30-х рр. XX ст., потрясінь Великої Вітчизняної війни, після яких змогло повнокровно відновити свою діяльність лише у 60–80-х рр.

Новий період пошуково-творчої активності переживає краєзнавчий рух у умовах незалежності Української держави. Зростає кількість людей, які за велінням серця, незважаючи на брак фінансової та матеріальної підтримки, ведуть дослідницьку й пошукову роботу, спрямовують свої зусилля на виховання у співвітчизників високого почуття патріотизму, глибокої поваги до історії, культура, мови, традицій українців і національних меншин, що проживають на території Вінницької області. Чимало з них стали членами організаційно оформленої Національної спілки краєзнавців України, увійшли до її розгалуженої мережі керівних та творчих структур, активно збагачують власний творчий доробок.

Саме вони, тисячі ентузіастів (історики, археологи, етнологи, фольклористи, літературознавці, музейники, архівісти, природознавці, аматори інших професій), були його душею. В серці кожного з них струменить любов до краси України – Поділля і його багатой історії, бережливе ставлення до традицій та культурної спадщини краю, до відродження і збереження неоціненного скарбу – історичної пам'яті. Передаючи від покоління до покоління естафету творчого неспокою, одержимості, безкорисливого пошуку, вони примножують свої ряди, а їхня колективна праця розкривається новими невідомими сторінками з літопису краю, що додають йому величч, слави рідній Україні...

Про це йдеться у пропонованому монографічному дослідженні Сергія Гальчака. Ознайомившись із цією своєрідною енциклопедією краєзнавства Вінниччини, кожен зайвий раз матиме змогу переконатись, що знання рідного краю збагачує людину, виховує неперехідне почуття любові до Вітчизни, глибоку повагу до традицій свого народу. В цьому вартісність даной праці.

Без сумніву, книга стане у великій пригоді не лише науковцям та краєзнавцям, але й учнівській та студентській молоді, знайде схвальний відгук серед широкого кола читачів.

Lysi A. S. GALCHAK. THE DEVELOPMENT OF NATIVE AREA STUDY IN EASTERN PODILLIA: XIX – EARLY XXI CENTURY. – VINNYTSYA: «MERCURI PODILLYA», 2013. – 876 s.

The author reviews the second, supplemented edition of the monographic research which analyzes the development of area study in Eastern Podillia and provides information about the chroniclers of the native land.

Keywords: Poillia, area study, historical memory, research.

УДК 94(47+57):351.746

О.В. Зінько

**ЗАГОРОДНІЙ І.М. ТРАГІЧНИЙ ШЛЯХ ВНК – КДБ/ВЧК – КГБ. – ВІННИЦЯ:
ТОВ «КОНСОЛЬ», 2014. – 200 с.**

У статті прорецензована книга І.М. Загороднього про екскурс у таємниці створення та функціонування радянської служби державної безпеки.

Ключові слова: історія радянської служби державної безпеки, репресії, більшовицький терор, контррозвідка, перебудова.

Рецензована книга – це спроба переосмислення історії створення та функціонування радянської служби державної безпеки, трагізм якої, на думку автора, полягав у тому, що будучи виконавцем партійних рішень, радянська служба державної безпеки порушувала права людини і міжнародні відносини, вчиняла терор, масові репресії, депортації народів. Такі явища призвели до того, що наприкінці розпаду Радянського Союзу приблизно 60% співробітників КДБ (остання назва спецслужби – Комітет державної безпеки) чекали і бажали змін у радянській системі.

Автор наполягає на важливості аналізу діяльності органів держбезпеки, яким присвятив тридцять років свого життя, для теперішніх та майбутніх поколінь працівників нової української спецслужби – щоб не припускатися помилок і порушень законності, наявних у діяльності радянських спецслужб. За радянських часів письменники, журналісти, науковці у своїх творах та наукових працях були далекі від істини, керувалися партійними радянськими ідеологічними настановами. Насправді діяльність радянської держбезпеки трималась у глибокій таємниці, бо держбезпека займалась розвідкою та контррозвідкою. Тому автор намагається відкрити приховане, нагадати забуте, а також має сподівання, що книга нікого не залишить байдужим, сприятиме виникненню нового підходу до трагічного минулого. Втім, завдання автора – донести до читача стислу інформацію про тернистий і трагічний шлях служби, щоб кожен обов'язково зробив для себе висновок про неприпустимість досягнення навіть найкращої мети несправедливими методами.

І.М. Загородній послуговувався відомостями з 32 державних та відомчих архівів України й Росії, а також з аналітичних досліджень прокурорських та судових інституцій. Усталені в книзі аббревіатури (ВЧК, ГПУ, ОГПУ, НКВД, МГБ, МВД, КГБ) подані відповідно до російського слововживання, оскільки так їх використовували за радянських часів. Матеріал в книзі подається у вигляді історичних екскурсів у минуле спецслужб.

В розділі «Чому більшовики не скористалися надбаннями царської спецслужби?» автор відповідає на запитання: якою насправді була царська спецслужба? Перебравши владу у свої руки, більшовики робили все, аби знищити співробітників охоранки. Вони вважали, що досвід роботи охоранки суперечить їхній революційній свідомості, тому не прийняли спадкоємності традицій та практичного досвіду, бо по суті це була зовсім інша установа. Співробітники охоранки, зберігаючи вірність присязі, також практично не переходили на бік переможців-революціонерів. Значна частина із них емігрувала, інші боролися з радянською владою або загинули у її застінках.

В розділі «ВЧК – комісія особливих повноважень та особливих кадрів» автор пояснює, чому перебудова суспільства призвела до крайньої жорстокості суспільних відносин. Більшовиками була створена однопартійна диктатура, яка не зважала ні на національні, ані на економічні та соціальні відмінності народів, що населяли імперію. РКП(б) стала воєнничою партією, а країна – військовим табором. Більшовики оголосили законом боротьби вбивства, насильс-